

ΙΜΕΠΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες - Πολιτικές - Προοπτικές

Τόμος Α΄

Επιμέλεια έκδοσης:

Τζένη Καβουνίδη

Αντώνης Κόντης

Θεόδωρος Λιανός

Ρωσσέτος Φακιολάς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΜΕΠΟ

ΑΘΗΝΑ 2008

Μετανάστευση στην Ελλάδα:

Εμπειρίες - Πολιτικές - Προοπτικές

Επιμέλεια έκδοσης

Τζένη Καβουνίδη

Αντώνης Κόντης

Θεόδωρος Λιανός

Ρωσσέτος Φακιολάς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΜΕΠΟ
ΑΘΗΝΑ 2008

ΤΟΜΟΣ Α΄

- Οι αλλοδαποί στην Ελλάδα, μία πρώτη ανάλυση της γεωγραφικής τους διασποράς και της συμβολής τους στις πληθυσμιακές μεταβολές της τελευταίας δεκαετίας (1991-2001)**
Βύρων Κοτζαμάνης 12-37
- Κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των μεταναστών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας: Αγορά εργασίας και κοινωνική αναπαραγωγή**
Θεόδωρος Ιωσηφίδης, Θανάσης Κίζος, Δημήτριος Παπαγεωργίου, Αικατερίνη Μαλλιωτάκη και Ηλέκτρα Πετράκου 38-51
- Οι επιδράσεις της απασχόλησης των μεταναστών στην ελληνική οικονομία**
Σταύρος Ζωγραφάκης, Αντώνης Κόντης και Θόδωρος Μητράκος 52-69
- Η αποταμιευτική συμπεριφορά και τα εμβάσματα των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα**
Χρήστος Νίκας 70-81
- Η συμβολή των μεταναστών στο ελληνικό συνταξιοδοτικό σύστημα**
Μαρία Οικονόμου, Παναγιώτης Ζαμπέλης, Ηλέκτρα Πετράκου, Αντώνης Κόντης και Παναγιώτης Νικολόπουλος 82-93
- Μετανάστευση και κοινωνική ασφάλιση: Μία προσέγγιση με βάση δεδομένα ασφαλιστικών ταμείων και της έρευνας ΕΣΥΕ/ ΕΚΚΕ ΕU-SILC**
Λάουρα Μαράτου-Αλιπράντη και Ερίκ Γκαζόν 94-113
- Οικονομικές επιδόσεις των μεταναστών και των γηγενών στην Ελλάδα και σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης**
Δάφνη Νικολίτσα 114-131
- Διερεύνηση των μισθολογικών διαφορών Ελλήνων και μεταναστών εργαζομένων στην Ελλάδα**
Μιχαήλ Ντεμούσης, Νίκος Γιαννακόπουλος και Σταύρος Ζωγραφάκης 132-153
- Χαρακτηριστικά και συμμετοχή των μεταναστών στην αγορά εργασίας**
Κωνσταντίνος Κανελλόπουλος 154-173
- Εισροή ειδικευμένων αλλοδαπών και αποδημία Ελλήνων**
Ρωσσέτος Φακιολάς 174-191
- Ντόπιοι και ξένοι στη σύγχρονη αγροτική Ελλάδα**
Χαράλαμπος Κασίμης 192-209
- Επιχειρηματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα**
Θεόδωρος Λιανός και Αναστασία Ψειρίδου 210-227

Μορφές εθνοτικής επιχειρηματικότητας της Αθήνας <i>Γιώργος Μαυρομμάτης</i>	228-247
Η ποιότητα ζωής των οικογενειών μεταναστών επιχειρηματιών <i>Μαρία Λιάπη</i>	248-263
Θέμα εμπειρίας; Πηγές, φορείς και διαδικασίες διαμόρφωσης μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα (1990-2005) <i>Γεωργία Μαυροδμή</i>	264-281
Διεθνείς και ευρωπαϊκές συνιστώσες της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής <i>Ελένη-Ανδριανή Σαμπατάκου</i>	282-297
Ελληνικές και ευρωπαϊκές προτεραιότητες πολιτικής για τον έλεγχο της παράνομης μετανάστευσης <i>Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου</i>	298-313
Το πρόταγμα της ασφάλειας στον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών και οι σημασίες των συνόρων στο 'Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης' <i>Γεώργιος Νικολόπουλος</i>	314-327
Λαθρομετανάστευση: Μύθοι και πραγματικότητες <i>Ασπασία Παπαδοπούλου-Κούρκουλα</i>	328-342
ΤΟΜΟΣ Β΄	
Μετανάστευση, διεθνές δίκαιο και ο ρόλος των Ηνωμένων Εθνών <i>Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας</i>	14-29
Η συνταγματική αρχή του "κοσμοπολιτισμού" των θεμελιωδών δικαιωμάτων <i>Απόστολος Παπακωνσταντίνου</i>	30-45
Ανθρώπινα δικαιώματα, δικαιώματα ημεδαπών και δικαιώματα αλλοδαπών <i>Βασίλης Τζέμος</i>	46-57
Η αρχή της μη διάκρισης ως βασική αρχή κοινωνικής ένταξης των μεταναστών <i>Ελένη Καλαμπάκου</i>	58-69
Κοινωνικά δικαιώματα, ιδιότητα του πολίτη και μετανάστες <i>Ακρίτας Καϊδατζής</i>	70-83
Καταστολή της λαθρομετανάστευσης και κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των οικονομικών μεταναστών <i>Χαράλαμπος Παπαχαλαράμπος</i>	84-97

Ρατσισμός και ξενοφοβία στην Ελλάδα σήμερα – Στάσεις των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (Δικαιοσύνη - Αστυνομία) <i>Ευαγγελία Βαγενά-Παλαιολόγου.....</i>	98-117
Ζητήματα θρησκευτικής ελευθερίας μεταναστών <i>Ανθίππη Ρίκου.....</i>	118-131
Μετανάστευση και δικαιώματα του πολίτη σε δύο πλαίσια αναφοράς: Εργασιακές σχέσεις και εθνική κουλτούρα <i>Τηλέμαχος Ιατρίδης και Ξένια Χρυσοχόου.....</i>	132-141
Στρατηγικές επιπολιτισμού και προσαρμογή των μεταναστών <i>Ηλίας Μπεζεβέγκης και Βασίλης Παυλόπουλος.....</i>	142-161
Ψυχική ανθεκτικότητα, μετανάστευση και εφηβεία <i>Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη, Νικόλαος Τάκης, Βασίλης Παυλόπουλος και Ann Masten.....</i>	162-177
Η παρουσία των αλλοδαπών μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση <i>Δημήτρης Γιαννίτσας, Δρ. Γιώργος Μαυρομμάτης, Τριανταφυλλιά Αβραμίδα.....</i>	178-195
Προγράμματα αντισταθμιστικής αγωγής για αλλοδαπούς/παλινοστούντες μαθητές/τριες: Προοπτικές, όρια και δυνατότητες <i>Κώστας Θεριανός.....</i>	196-209
Υποκειμενική ευημερία και συναίσθημα στην καθημερινή κοινωνική αλληλεπίδραση σε δύο ομάδες μεταναστών <i>Κωνσταντίνος Καφέτσιος, Παρασκευή Λυδάκη, Αθηνά Γουρνιαζάκη, Αντωνία Χαλαμπαλάκη και Ευάγγελος Λεμπέσης.....</i>	210-219
Η βίωση της ετερότητας και η διαχείριση της πολιτισμικής διαφοράς. Η περίπτωση των μεταναστών από την Αλβανία σε μία ελληνική πόλη <i>Βασιλική Παπαγεωργίου.....</i>	220-235
Δημιουργώντας γέφυρες: Άτυπα κοινωνικά δίκτυα και γυναίκες μετανάστριες στην Ελλάδα <i>Λάουρα Αλιπράντη-Μαράτου και Ελένη Βόνδα.....</i>	236-255
Φύλο, μετανάστευση και καθημερινή ζωή: Σκιαγραφώντας τις εμπειρίες οικιακών εργαζομένων από την Αλβανία στην Αθήνα <i>Ελένη Καμπούρη.....</i>	256-271
Αλβανίδες έμμισθες οικιακές εργαζόμενες στην Αθήνα: Διαχείριση της εργασιακής και έμφυλης ταυτότητας στο πλαίσιο της μεταναστευτικής εμπειρίας <i>Αγγελική Αθανασοπούλου.....</i>	272-285

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ελένη-Ανδριανή Σαμπατάκου*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μια σειρά από πρωτοβουλίες κρατικών και μη κρατικών δρώντων καταδεικνύουν μια ουσιαστική στροφή στο σχεδιασμό των εθνικών μεταναστευτικών πολιτικών: τη μετάβαση από τη *de facto* στην εκούσια "διεθνοποίηση" της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Τα αίτια του αναπροσανατολισμού της διαχείρισης της μετανάστευσης δύνανται να αναχθούν σε δύο κατηγορίες: (α) στην πραγματιστική προσέγγιση της αρνητικής όψης της αλληλεξάρτησης των εθνικών πολιτικών και στην επιθυμία αποτελεσματικότερης πολιτικής, (β) στην εκπλήρωση των διεθνών υποχρεώσεων, ιδίως εκείνων που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο στην περίπτωση των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο παρόν κείμενο τα ανωτέρω πορίσματα συστηματικής μελέτης της διεθνούς δραστηριοποίησης για τη διαχείριση της μετανάστευσης εφαρμόζονται στην περίπτωση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Κατά την πραγμάτευση αυτή παρουσιάζεται συνοπτικά η διεθνής δραστηριοποίηση για τη διαχείριση της μετανάστευσης, διερευνώνται οι διεθνείς πτυχές της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής ως προϊόν αντίστοιχων επιλογών και επιχειρείται ερμηνεία και συνολική αποτίμηση των εν λόγω επιλογών. Συμπερασματικές σκέψεις ολοκληρώνουν τη συμβολή μας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Global games need global rules
(Straubhaar 2000: 6)

Η Πρωτοβουλία της Βέρνης, η Διακήρυξη της Χάγης για το Μέλλον της Πολιτικής για τους Πρόσφυγες και τους Μετανάστες, οι εκθέσεις της Παγκόσμιας Επιτροπής για την Κοινωνική Διάσταση της Παγκοσμιοποίησης και της Παγκόσμιας Επιτροπής για την Ανθρώπινη Ασφάλεια, το μη δεσμευτικό Πολυμερές Πλαίσιο για την Οικονομική Μετανάστευση της 92ης Διεθνούς Διάσκεψης Εργασίας, η ένταξη της Γενικής Συμφωνίας Εμπορίου Υπηρεσιών στο Γύρο της Ντόχα, ο Διάλογος Υψηλού Επιπέδου για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, αυτές είναι μερικές από τις πρόσφατες διεθνείς εξελίξεις αναφορικά με τη μετανάστευση, προϊόντα πρωτοβουλιών κρατών, διεθνών οργανισμών και μη κυβερνητικών δρώντων για ένα ζήτημα που μέχρι πρότινος δεν εντασσόταν στις προτεραιότητες των περισσοτέρων. Οι πρωτοβουλίες αυτές μαρτυρούν τη συνειδητή πλέον συλλογική δραστηριοποίηση έναντι της μετανάστευσης.

* Υποψήφια διδάκτωρ του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, υπότροφος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών.

Σε αυτή συνέβαλε αποφασιστικά η αναγνώριση και αποδοχή των προεκτάσεων του παγκόσμιου χαρακτήρα της σύγχρονης μετανάστευσης στις εθνικές μεταναστευτικές πολιτικές. Πράγματι, η μετακίνηση 191 εκατομμυρίων ανθρώπων (UNDESA 2006) από έναν υπολογίσιμο αριθμό κρατών, μέσω ποικίλων προτύπων μεταναστευτικών διαδρομών, υπαγορευόμενων σε μεγάλο βαθμό από τα δίκτυα παράνομης μετακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, καθιστά την ανεπάρκεια και τις αρνητικές εξωτερικότητες της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής αναμενόμενες έως δεδομένες.

Η αναγνώριση της μετανάστευσης ως ζητήματος παγκοσμίου ενδιαφέροντος, εφάμιλλου της προστασίας του περιβάλλοντος, της παγκόσμιας υγείας, της παγκόσμιας ειρήνης, της ανάπτυξης, είναι αλληλένδετη με την ανάδειξη της διαχείρισης της μετανάστευσης καθ' όλη τη διαδικασία της ως κύριας μέριμνας της σημερινής διεθνούς δραστηριοποίησης για τη μετανάστευση, παραπέμπει δε ευθέως στη συζήτηση περί των σύγχρονων διεθνών δημοσίων αγαθών.¹ Επιταγή για την παραγωγή των τελευταίων αποτελεί η υιοθέτηση διεθνούς δημόσιας πολιτικής. Εν τοιαύτη περιπτώσει, τι ρόλο διαδραματίζουν οι εθνικές μεταναστευτικές πολιτικές των κρατών προορισμού των μεταναστών;

Την απάντηση στο ερώτημα αυτό αναζητούμε μέσα από την περίπτωση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής.² Συγκεκριμένα, με φόντο τη διεθνή δραστηριοποίηση για τη διαχείριση της μετανάστευσης, διερευνώνται οι διεθνείς πτυχές της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, ιδιαίτερα οι συνδεδεμένες με τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και επιχειρείται ερμηνεία και συνολική αποτίμησή των, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής περίπτωσης.

Η διεθνής δραστηριοποίηση για τη διαχείριση της διεθνούς μετανάστευσης

Η ανάδειξη της μετανάστευσης σε πρωτεύον ζήτημα έχει πυροδοτήσει τα τελευταία έτη εκρηκτικές εξελίξεις, οι οποίες συνδέονται με πρωτοβουλίες στα πλαίσια διεθνών οργανισμών σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο και με τις γεωμετρικά αυξανόμενες περιφερειακές συνεργασίες διαβούλευσης. Από πλευράς περιεχομένου, το αντίστοιχο παραχθέν κανονιστικό έργο αφορά α) στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, β) στην προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών και των οικογενειών τους, γ) στην καταπολέμηση της παράνομης μετακίνησης και εμπορίας ανθρώπων. Τα ανωτέρω παρουσιάζονται ακροθιγώς στην παρούσα ενότητα.

¹ Το ενδιαφέρον για τη μετανάστευση περιοριζόταν μέχρι πρόσφατα κυρίως σε ζητήματα που άπτονταν των εργαζομένων μεταναστών και των προσφύγων. Σχετικά με τη συζήτηση για τα διεθνή δημόσια αγαθά, βλ. Kaul et al. 1999.

² Η παρουσίαση δεν περιλαμβάνει τις εξελίξεις σε θέματα ασύλου και εν γένει στο Δίκαιο περί Προσφύγων. Ωστόσο, θα γίνονται επιλεκτικές αναφορές όπου κρίνεται σκόπιμο για τις ανάγκες της συζήτησης.

Παγκόσμιοι οργανισμοί και διεθνής μετανάστευση

Η σύνδεση της μετανάστευσης με την αγορά εργασίας, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το εμπόριο, τις επενδύσεις, την ανάπτυξη και την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος έχει επιβάλει de facto τη συζευκτική πραγμάτευσή τους στα πλαίσια των περισσότερων διεθνών οργανισμών, ακόμη και εκείνων που δεν αποσκοπούσαν κατ' αρχήν στη διαχείριση της μετανάστευσης.

Σε αυτό το κλίμα, η ενασχόληση της 92ης Διεθνούς Διάσκεψης Εργασίας της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) με τη μετανάστευση οδήγησε στην υιοθέτηση μη δεσμευτικού Πολυμερούς Πλαισίου για την Οικονομική Μετανάστευση. Η ΔΟΕ, με αποστολή τη θέση Προτύπων προστασίας των εργαζομένων μέσω της υιοθέτησης Συμβάσεων και Συστάσεων, μετά από τριμερή διαβούλευση, και την ακόλουθη εποπτεία εφαρμογής των, έχει όμως σχετικό έργο από παλαιότερα.³

Πίνακας 1. Πρότυπα της ΔΟΕ, που αφορούν και στους μετανάστες εργαζομένους

Έτος	Σύμβαση	Αριθ.
1930	Περί αναγκαστικής εργασίας	29
1947	Περί επιθεώρησης εργασίας	81
1948	Περί ελευθερίας του συνέρχεσθαι και του δικαιώματος στην οργάνωση	87
1949	Περί ρητρών εργασίας (δημόσια συμβόλαια)	94
1949	Περί προστασίας αποδοχών	95
1949	Περί δικαιώματος στην οργάνωση και τη συλλογική διαπραγμάτευση	98
1951	Περί ίσης αποζημίωσης	100
1957	Περί εξάλειψης της αναγκαστικής εργασίας	105
1958	Περί φυτειών	110
1958	Περί διακρίσεων (στην πρόσληψη και απασχόληση)	111
1964	Περί πολιτικής της απασχόλησης	122
1969	Περί επιθεώρησης εργασίας (γεωργία)	129
1970	Περί καθιέρωσης ελάχιστων αποδοχών	131
1973	Περί ελάχιστης ηλικίας	138
1977	Περί προσωπικού περιθαλψής	149
1981	Περί ασφάλειας και υγείας στην απασχόληση	155
1988	Περί προώθησης απασχόλησης και προστασίας από την ανεργία	168
1991	Περί συνθηκών εργασίας (ξενοδοχεία και εστιατόρια)	172
1997	Περί ιδιωτικών υπηρεσιών πρόσληψης	181
1999	Περί χειρίστων μορφών παιδικής εργασίας	182
2001	Περί ασφάλειας και υγείας στη γεωργία	184

Σύνθεση της γράφουσας. Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από ILO 2004: 79-80.

³ Η ΔΟΕ ιδρύθηκε με τη Συνθήκη των Βερσαλλιών (1919) και από το 1945 αποτελεί ειδικευμένη οργάνωση του ΟΗΕ.

Αναλυτικότερα, η συμβολή της ΔΟΕ προκύπτει μέσα από τις διατάξεις συμβάσεων που αφορούν ειδικά στους μετανάστες και συμβάσεων που ισχύουν για όλους τους εργαζομένους. Ειδικά για τους μετανάστες προβλέπει η Σύμβαση 97 περί “Μετανάστευσης για Απασχόληση” (Αναθεωρημένη)(1949) και η Σύμβαση 143 περί “Μεταναστών Εργαζομένων” (Συμπληρωματικές Διατάξεις)(1975).⁴ Άλλα Πρότυπα, που αφορούν σε όλους τους εργαζομένους αδιακρίτως, εμφανίζονται ενδεικτικά στον Πίνακα 1. Καθοριστική εξέλιξη αποτελεί η “Διακήρυξη των Θεμελιωδών Αρχών και Δικαιωμάτων στην Εργασία” (1998), διότι δεσμεύει τα κράτη-μέλη βάσει της συμμετοχής τους στη ΔΟΕ να εφαρμόζουν αδιακρίτως τέσσερις δέσμες θεμελιωδών αρχών και δικαιωμάτων στην εργασία, ανεξάρτητα από το αν τα κράτη-μέλη έχουν κυρώσει τις αντίστοιχες Συμβάσεις (ILO 2004: 72-74). Ως θεμελιώδεις αναγνωρίζονται:

- Η ελευθερία του συνέρχεσθαι και της συλλογικής διαπραγμάτευσης (Συμβάσεις 87, 98).
- Η κατάργηση της αναγκαστικής εργασίας (Συμβάσεις 29, 105).
- Η κατάργηση της παιδικής εργασίας (Συμβάσεις 138, 182).
- Η ισότητα στις ευκαιρίες και τη μεταχείριση (Συμβάσεις 100, 111).

Ο ρόλος του ΟΗΕ στη διεθνή δραστηριοποίηση για τη διαχείριση της μετανάστευσης δεν περιορίζεται στα διεθνή κείμενα που συγκροτούν το Διεθνές Καθεστώς Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (βλ. Πίνακα 2). Ο *Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών* ασχολείται ενεργά με τους μετανάστες από τη δεκαετία του '70,⁵ με πιο γνωστή συνεισφορά του μέχρι πρότινος τη “Διεθνή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων Όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους” (1990).⁶ Από το 1999 όμως παρατηρείται αυξημένη βαρύτητα στα μεταναστευτικά ζητήματα: διορίζεται ειδικός *Rapporteur* για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, υπογράφεται Σύμβαση κατά του Οργανωμένου Εγκλήματος –όπου περιλαμβάνονται η παράνομη μετακίνηση και εμπορία ανθρώπων– και δύο συνδεδεμένα Πρωτόκολλα (2000), πραγματοποιείται Διάλογος Υψηλού Επιπέδου για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών (2006). Παράλληλα, ο ΟΗΕ ενθαρρύνει, επικουρεί και συμμετέχει σε συναφείς παγκόσμιες και περιφερειακές πρωτοβουλίες.⁷

⁴ Οι Συμβάσεις αυτές συνοδεύονται από τις Συστάσεις 86 (1949) και 151 (1975) αντίστοιχα. Ειδικά τα Πρότυπα του 1975 αναφέρονται για πρώτη φορά στην καταστολή των παράνομων μεταναστευτικών ροών, στην προστασία των παράνομων μεταναστών, ενώ προβλέπουν κυρώσεις για τους “διακινητές” (Böhning 1988: 136).

⁵ Οι εργαζόμενοι μετανάστες αποτελούν αντικείμενο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου με εντολή του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου των Ηνωμένων Εθνών (1972). Επίσης, πέραν της ΔΟΕ, με διαφορετικές πτυχές της μετανάστευσης ασχολούνται άλλες ειδικευμένες οργανώσεις του ΟΗΕ όπως οι UNHCR, UNHCHR, UNCTAD, UNDP. Αναλυτικά σε Martin 2005.

⁶ Συνολικά για τη Σύμβαση του ΟΗΕ, βλ. αφιέρωμα στο ειδικό τεύχος του *International Migration Review*, vol. xxv, no 4, 1991. Σημειώτεον ότι η Σύμβαση του ΟΗΕ για τους μετανάστες εργαζομένους ετέθη σε ισχύ μόλις την 1η Ιουλίου 2003.

⁷ Βλ. σχετικά IOM 2003: 123-9.

Πίνακας 2. Διεθνή κείμενα του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους μετανάστες

Έτος	Κείμενο
1948	Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
1965	Διεθνής σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών φυλετικών διακρίσεων
1966	Διεθνές σύμφωνο για οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα
1966	Διεθνές σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα
1979	Διεθνής σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών
1984	Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
1989	Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού
1990	Διεθνής σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων όλων των μεταναστών εργαζομένων και των μελών των οικογενειών τους
2000	Σύμβαση κατά του διεθνώς οργανωμένου εγκλήματος
2000	Πρωτόκολλο για την καταστολή, πρόληψη και τιμωρία της παράνομης διακίνησης ανθρώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών
2000	Πρωτόκολλο κατά της λαθραίας μετακίνησης μεταναστών μέσω ξηράς, θάλασσας και αέρος

Σύνθεση της γράφουσας. Πληροφορίες αντλήθηκαν από United Nations 2006.

Με όχημα την παροχή υπηρεσιών, η μετανάστευση εντάσσεται πλέον και στα ενδιαφέροντα του *Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου*. Συγκεκριμένα, η *Γενική Συμφωνία για το Εμπόριο των Υπηρεσιών* προβλέπει για την παροχή υπηρεσιών μέσω της παρουσίας φυσικών προσώπων ενός κράτους-μέλους εντός του εδάφους άλλου κράτους-μέλους.⁸ Η εξέλιξη αυτή αποτελεί στην ουσία θεσμοποίηση ενός διαύλου *προσωρινής* μετανάστευσης εργαζομένων, άμεσα συνδεδεμένης όμως με το εμπόριο υπηρεσιών. Εφαρμογή της συναντάται στην ενδοεταρική μετακίνηση εργαζομένων πολυεθνικών επιχειρήσεων, συνεπεία της οποίας μη κυβερνητικοί δρώντες εμφανίζονται ως δυνάμει ρυθμιστικοί παράγοντες της διαχείρισης της μετανάστευσης (Σάσσην 2001: 163).

Η *Ομάδα Εργασίας για τη Μετανάστευση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)* ασχολείται επίσης με τη μετανάστευση.⁹ Ο ΟΟΣΑ υποστηρίζει διεθνείς διοργανώσεις για μεταναστευτικά θέματα και λειτουργεί ως βήμα ανταλλαγής απόψεων και πληροφοριών των μελών του επί του θέματος.

⁸ Η Γενική Συμφωνία για το Εμπόριο των Υπηρεσιών (GATS) είναι προϊόν του Γύρου της Ουρουγουάης και αποτελεί την πρώτη πολυμερή, νομικά δεσμευτική συμφωνία για την απελευθέρωση του εμπορίου υπηρεσιών. Για το συσχετισμό της με την προσωρινή μετανάστευση βάσει του τέταρτου τρόπου παροχής υπηρεσιών (mode 4), βλ. Gosh 1997.

⁹ Αντικείμενο της Ομάδας Εργασίας αποτελούν μεταναστευτικά ζητήματα συνδεδεμένα με την αγορά εργασίας και άλλες οικονομικές και κοινωνικές πτυχές. Βλ. σχετικά Papademetriou 1996: 36.

Αξιόλογη είναι η προσφορά του μέσω του *Διαρκούς Συστήματος Εκθέσεων για τη Μετανάστευση (SOPEMI)* στη συλλογή, επεξεργασία και διάχυση πληροφοριών και στατιστικών δεδομένων για τη μετανάστευση και τις αντίστοιχες κρατικές πολιτικές.

Σε διεθνές επίπεδο, αποκλειστικά για τη μετανάστευση δραστηριοποιείται ο *Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ)*. Με παγκόσμια πλέον εμπέδωση δράσης, ο ΔΟΜ διαφοροποιείται από τη ΔΟΕ και τον ΟΗΕ, καθώς ούτε θεσπίζει κανόνες ούτε παρέχει νομική προστασία σε σχέση με τους μετανάστες.¹⁰ Οι δραστηριότητές του περιορίζονται σε προγράμματα, έρευνες και συνέδρια με στόχο την εφαρμογή των θεμελιωδών αρχών και δικαιωμάτων που αφορούν στους μετανάστες. Από το 2001, παρέχει τη δυνατότητα σε κυβερνήσεις, διακυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς οργανισμούς και άλλους ενδιαφερόμενους να συζητούν για ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής μέσα από τη θέσπιση του *Διεθνούς Διαλόγου για τη Μετανάστευση (I.D.M.)*, σύμφωνα με τους εκ του καταστατικού του στόχους (άρθρο 1.1(ε)), και το Πρόγραμμα Μεταναστευτικής Πολιτικής και Έρευνας.

Περιφερειακοί οργανισμοί, περιφερειακές διαδικασίες διαβούλευσης και μετανάστευση

Η περιφερειακή δραστηριοποίηση για τη διαχείριση της μετανάστευσης συνίσταται στις δράσεις σχημάτων περιφερειακής συνεργασίας με στοχοθεσία αποκλειστικά μεταναστευτικού προσανατολισμού και περιφερειακών οργανισμών με άλλο πρωτεύοντα στόχο. Από την πρώτη περίπτωση διακρίνονται οι δυναμικά εμφανιζόμενες περιφερειακές διαδικασίες διαβούλευσης. Η δυναμική παρουσία των τελευταίων αποδίδεται συνήθως στα χαρακτηριστικά τους, τα οποία επιτρέπουν την οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης ανάμεσα στους μετέχοντες, χωρίς καμία επιβάρυνση, πολιτική ή οικονομική.¹¹ Ενδεικτική του ρόλου που διαδραματίζουν ως ερείσματα της περιφερειακής διαχείρισης της μετανάστευσης και της προώθησης της παγκόσμιας διαχείρισης της μετανάστευσης είναι η πρόσφατη Συνάντηση υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και του ΔΟΜ, με τίτλο «Περιφερειακή Διάσταση της Διεθνούς Μετανάστευσης και της Ανάπτυξης» (13.9.2006). Για τους σκοπούς της παρουσιάσής μας, αρκούμαστε στη συνοπτική κατά περιφέρεια παράθεση των ανωτέρω (Πίνακας 3), με εύλογη εξαίρεση την περίπτωση της Ευρώπης, την οποία συζητάμε ακολούθως.

¹⁰ Ο ΔΟΜ εμφανίστηκε τη δεκαετία του '50 ως Διακυβερνητική Επιτροπή για την Ευρωπαϊκή Μετανάστευση. Η θετικού χαρακτήρα προσφορά του στις κρατικές κυβερνήσεις εστιάζεται στη λήψη μέτρων για την πραγματοποίηση "διαδικασιών ομαλής και προγραμματισμένης μετανάστευσης - η οποία διευκολύνει και την επακόλουθη εγκατάσταση" (Perruchoud 1994: 101-2).

¹¹ Τα χαρακτηριστικά των περιφερειακών διαβουλεύσεων συνίστανται στον άτυπο, μη δεσμευτικό χαρακτήρα τους, την απουσία οικονομικής δέσμευσης και υποχρέωσης νομοθετικής προσαρμογής των μετεχόντων κρατών, την επαναλαμβανόμενη σύγκληση συναντήσεων όπου μετέχουν ισότιμα εκπρόσωποι κρατών προέλευσης και προορισμού, καθώς και μη κρατικών δρώντων. Περισσότερα για τις περιφερειακές διαβουλεύσεις σε Hansen 2005: 15-6.

Πίνακας 3. Περιφερειακή δραστηριοποίηση για τη διαχείριση της διεθνούς μετανάστευσης

Περιφέρεια	Πρωτεύον ενδιαφέρον για τη μετανάστευση	Δευτερεύον ενδιαφέρον για τη μετανάστευση
Αμερική	-Διαδικασία της Πουέμπλα -Νοτιοαμερικανική Διάσκεψη για τη Μετανάστευση (Διαδικασία της Λίμα)	-Βορειοαμερικανική Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών (NAFTA) -Νοτιοαμερικανική Κοινή Αγορά (MERCOSUR) -Κοινότητα των Άνδεων -Διάσκεψη Κορυφής της Αμερικής -Σχέδιο Πουέμπλα-Παναμά -Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών
Ασία -Ειρηνικός	-Διακυβερνητικές διαβουλεύσεις Ασίας-Ειρηνικού (APC) -Διαδικασία της Μανίλα -Διαδικασία του Μπαλί κατά της Παράνομης Μετακίνησης Ανθρώπων, Σωματεμπορίας και Συναφούς Διεθνικού Εγκλήματος - Διάσκεψη Διευθυντών Μετανάστευσης Ειρηνικού	-Οικονομική Συνεργασία Ασίας-Ειρηνικού (APEC) -Ένωση Νοτιοανατολικών Ασιατικών Εθνών (ASEAN) -Νοτιοασιατική Ένωση Περιφερειακής Συνεργασίας (SAARC) -Boao Forum για την Ασία (BFA) -Forum των Νήσων του Ειρηνικού (PIF)
Αφρική	-Μεταναστευτικός Διάλογος Νότιας Αφρικής (MIDSA) -Μεταναστευτικός Διάλογος Δυτικής Αφρικής (MIDWA)	-Κοινή Αγορά Ανατολικής και Νότιας Αφρικής (COMESA) -Νοτιοαφρικανική Διάσκεψη Αναπτυξιακής Συνεργασίας (SADC) -Οικονομική Κοινότητα Δυτικοαφρικανικών Κρατών (ECOWAS) -Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας (OAU)
Ευρώπη	-Πρωτοβουλία της Βέρνης -Ομάδα της Βουδαπέστης -Διεθνές Κέντρο για την Εξέλιξη της Μεταναστευτικής Πολιτικής (ICMPD)	-Ευρωπαϊκή Ένωση -Συμβούλιο της Ευρώπης -ΟΑΣΕ -Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών (CIS) -SECI
Διαπεριφερειακά σχήματα	-Δυτική Μεσογειακή Διάσκεψη για τη Μετανάστευση ("5+5") -Διακυβερνητικές Διαβουλεύσεις για θέματα Ασύλου, Προσφύγων και Μετανάστευσης IGC) - Ευρω-αφρικανική Διάσκεψη για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη	-Ομάδα κρατών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού (ACP) -Συνάντηση Ασίας-Ευρώπης (ASEM) -Οργάνωση Νομικών Διαβουλεύσεων Ασίας-Αφρικής (AALCO)

Προσαρμογή της γράφουσας.

Σημειώσεις: 1. Πληροφορίες αντλήθηκαν από IOM 2003: 138, IOM & FOM 2005.
2. Η ανωτέρω παράθεση δεν είναι εξαντλητική.

Κατ' αρχάς, στην ευρωπαϊκή ήπειρο θεμελιώδεις πρόνοιες για τους μετανάστες παρέχει το *Συμβούλιο της Ευρώπης*.¹² Συγκεκριμένα, παράλληλα με την "Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών" (1950), αναφέρονται στους αλλοδαπούς άμεσα ή έμμεσα όλα τα κατωτέρω κείμενα:¹³

- "Σύμβαση για δράση κατά της παράνομης διακίνησης ανθρώπων" (2005).
- "Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης" (αναθεωρημένος) (1996).¹⁴
- "Σύμβαση για τη συμμετοχή των αλλοδαπών στη δημόσια ζωή σε τοπικό επίπεδο" (1992).
- "Ευρωπαϊκή σύμβαση για το νομικό καθεστώς των μεταναστών εργατών" (1977).
- "Ευρωπαϊκή Σύμβαση Κοινωνικής Ασφάλισης" (1972).
- "Ευρωπαϊκή Σύμβαση Εγκατάστασης" (1955).

Με την προστασία των δικαιωμάτων των νόμιμων μεταναστών εργαζομένων και των μελών των οικογενειών τους και την εκπλήρωση των σχετικών διεθνών υποχρεώσεων ασχολείται ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ).¹⁵ Ο ΟΑΣΕ προσφέρει ένα ακόμα βήμα συζήτησης των κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και της Κοινοπολιτείας των Ανεξαρτήτων Κρατών με τα ανεπτυγμένα κράτη της Δυτικής Ευρώπης. Ο δεσμευτικός χαρακτήρας των αποφάσεών του για όλα τα ευρωπαϊκά κράτη και η παρουσία μη κυβερνητικών οργανισμών στις διαδικασίες του είναι ουσιώδη χαρακτηριστικά του.

Ευρωπαϊκή Ένωση και μετανάστευση

Η διαμορφούμενη μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί αντικείμενο αρκετών έγκριτων μελετών, ούτως ώστε μια ακόμη διεξοδική αναφορά στη σχετική δράση της να μη συνιστά ουσιαστική συμβολή. Έτσι, εστιάζουμε στην εξέλιξη του σχετικού κοινοτικού κεκτημένου αποκλειστικά σε σχέση με τους στόχους της παρούσας συζήτησης.¹⁶

Τα ζητήματα της μετανάστευσης υπηκόων τρίτων χωρών αποτελούν διακριτό πεδίο ενδιαφέροντος της Ε.Ε. ουσιαστικά από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Μάαστριχ, οπότε η μετανάστευση εντάσσεται στο θεσμικό οικοδόμημα της Ένωσης. Η μεταναστευτική πολιτική λαμβάνει όμως δυναμικό χαρακτήρα ιδίως μετά τη συνθήκη του Άμστερνταμ, με τη μεταφορά του σχετικού τίτλου για τη μετανάστευση στον κοινοτικό πυλώνα, χωρίς βέβαια αυτό να συνοδεύεται από άμεση πλήρη κοινοτικοποίηση της πολιτικής, και την ενσωμάτωση του κεκτημένου Σένγκεν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πρόγραμμα του Τάμπερε (1999) και το διάδοχο πρόγραμμα της Χάγης (2005), προϊόντα αντίστοιχων Ευρωπαϊκών

¹² Οι διάφορες πτυχές της μετανάστευσης αποτελούν αντικείμενο της ειδικής επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για μεταναστευτικά ζητήματα, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Μετανάστευση (CDMG).

¹³ Ωστόσο, δεσμεύονται μόνο τα κράτη που έχουν υπογράψει και κυρώσει τα κείμενα αυτά. Οι αναφερόμενες χρονολογίες είναι τα έτη υπογραφής των κειμένων.

¹⁴ Αναθεώρηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη του 1961.

¹⁵ Ο ΟΑΣΕ είναι η ευρύτερη περιφερειακή οργάνωση ασφαλείας, με 55 κράτη-μέλη από την Ευρώπη, τη Βόρειο Αμερική και την Κεντρική Ασία (www.osce.org). Τα μεταναστευτικά ζητήματα εντάσσονται στην "Ανθρώπινη Διάσταση" και οι σχετικές ευθύνες έχουν ανατεθεί στο Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, βλ. Heracleides 1993, Βαρβιτσιώτη-Μανωλοπούλου 1994, Papademetriou 1996.

¹⁶ Συνοπτική επισκόπηση της εξέλιξης του μεταναστευτικού κοινοτικού κεκτημένου σε Βαρβιτσιώτη 2005: 17-45.

Συμβουλίων, συνδέουν τη μετανάστευση ρητά με τις άλλες πολιτικές της Ένωσης και επιτάσσουν τη σταθερή συμπερίληψη διατάξεων για μεταναστευτικά ζητήματα αντίστοιχα. Έτσι, πτυχές της μετανάστευσης διαλαμβάνονται ρυθμιστικά σε ειδικές και γενικές συμφωνίες με τρίτα κράτη, σε αναπτυξιακά προγράμματα, ενώ εκ μέρους της Ε.Ε. ενθαρρύνονται και στηρίζονται πρακτικά περιφερειακές και διμερείς πρωτοβουλίες.¹⁷

Παράλληλα, μέσα από την άοκνη προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπως αποδεικνύει ο όγκος των Ανακοινώσεων της, προτείνονται και υιοθετούνται κανονισμοί και οδηγίες για τη ρύθμιση ουσιαστικών μεταναστευτικών ζητημάτων, ενώ τίθενται δημόσια πλέον προς συζήτηση και ρύθμιση ζητήματα που μέχρι πρότινος βρισκόνταν χαμηλά ή καθόλου στην ημερήσια διάταξη. Επίσης, από απόψεως διοικητικής υποστήριξης έχει σημειωθεί αξιόλογη δραστηριότητα για τη συλλογή και διαχείριση έγκυρων στοιχείων.

Στην περίοδο που διανύουμε ρυθμίζονται από την Ε.Ε. μείζονα ζητήματα εγκατάστασης και παραμονής, εργασίας, σπουδών, κοινωνικής ενσωμάτωσης, ισότιμης μεταχείρισης των υπηκόων τρίτων χωρών, καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης, παροχής ασύλου, ενώ άλλα εξίσου σημαντικά ζητήματα εμπεριέχονται σε Ανακοινώσεις της Επιτροπής με στόχο την υιοθέτηση Οδηγίας. Το μεταναστευτικό κοινοτικό κεκτημένο και οι πιο σημαντικές από τις πρόσφατες Ανακοινώσεις της Επιτροπής παρατίθενται στον Πίνακα 4.

Πίνακας 4. Ευρωπαϊκή Ένωση και μετανάστευση

Έτος	Γεγονός
1993	<ul style="list-style-type: none"> • Θέση σε ισχύ της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ). Η μετανάστευση υπάγεται στον Πυλώνα "Συνεργασία σε θέματα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων" ως θέμα "κοινού ενδιαφέροντος" (Τίτλος VI, άρ. Κ.1.3 ΣΕΕ).
1995	<ul style="list-style-type: none"> • Θέση Συμφωνιών Schengen σε ισχύ.
1999	<ul style="list-style-type: none"> • Θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ. Κοινοτικοποίηση μεταναστευτικής πολιτικής: μεταφορά σε Α' Πυλώνα (Τίτλος IV, άρ. 61-69). Ενσωμάτωση κεκτημένου Schengen (Πρωτόκολλο Νο. 2). • Σύνοδος Κορυφής στο Τάμπερε για την επίτευξη ενός "χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης" (15-16 Οκτωβρίου).
2000	<ul style="list-style-type: none"> • "Ανακοίνωση για μια Κοινοτική Πολιτική Μετανάστευσης" [COM (2000) 757 τελικό]. Έννοια "αστικής ιθαγένειας". • Οδηγία 2000/43/ΕΚ περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής. • Οδηγία 2000/78/ΕΚ για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την αρχή της ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και την εργασία.
2001	<ul style="list-style-type: none"> • "Ανακοίνωση Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για μια κοινή πολιτική κατά της παράνομης μετανάστευσης" [COM (2001) 672 τελικό].

¹⁷ Βλ. ενδεικτικά PHARE, MEDA κ.ά. σε σχέση με την Ανακοίνωση της Επιτροπής "για την ενσωμάτωση των σχετικών με μετανάστευση ζητημάτων στις σχέσεις Ένωσης με τρίτες χώρες" [COM (2002) 703]. Επίσης, την πρόσφατη Ευρω-αφρικανική Διάσκεψη για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη στο Ραμπάτ (2006) κ.ά.

2002	<ul style="list-style-type: none"> • Κανονισμός ΕΚ/1030/2002 για την καθιέρωση αδειών διαμονής ενιαίου τύπου για τους υπηκόους τρίτων χωρών. • Πρόγραμμα Δράσης για την Επιστροφή [των παρανόμως διαμενόντων]. • Οδηγία 2002/90/ΕΚ για τον ορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής. • Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης για την ανταλλαγή πληροφοριών σε ζητήματα ασύλου-μετανάστευσης. • Απόφαση Συμβουλίου 2002/463/ΕΚ για την υιοθέτηση προγράμματος δράσης για διοικητική συνεργασία στα πεδία των εξωτερικών συνόρων, θεωρήσεων, ασύλου και μετανάστευσης (ARGO).
2003	<ul style="list-style-type: none"> • Οδηγία 2003/109/ΕΚ σχετικά με το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμενόντες. • Οδηγία 2003/86/ΕΚ σχετικά με το δικαίωμα της οικογενειακής επανένωσης.
2004	<ul style="list-style-type: none"> • Η μεταναστευτική πολιτική καταγράφεται στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα ως συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρ. 13). Οι σχετικές διατάξεις περιλαμβάνονται στο άρ. ΙΙΙ-267. • Κανονισμός ΕΚ/491/2004 για τη θέσπιση προγράμματος χρηματοδοτικής και τεχνικής βοήθειας προς τρίτες χώρες στους τομείς της μετανάστευσης και του ασύλου (AENEAS). • Οδηγία 2004/81/ΕΚ σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές. • Οδηγία 2004/114/ΕΚ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό τις σπουδές, την ανταλλαγή μαθητών, την άμισθη πρακτική άσκηση ή την εθελοντική εργασία. • Πράσινη Βίβλος για μια κοινοτική προσέγγιση της διαχείρισης της οικονομικής μετανάστευσης [COM (2004) 811 τελικό]. • Απόφαση 14615/04 του Συμβουλίου της 19.11.2004 για τις Κοινές Βασικές Αρχές για την πολιτική ενσωμάτωσης των μεταναστών. • Οδηγία 2004/38/ΕΚ για το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής των πολιτών της ΕΕ και των μελών των οικογενειών τους στην επικράτεια των κρατών-μελών.
2005	<ul style="list-style-type: none"> • Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών για το κοινό πρόγραμμα για την ένταξη, πλαίσιο σχετικά με την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών [COM (2005) 389 τελικό]. • Ανακοίνωση της Επιτροπής για το σχέδιο πολιτικής για τη νόμιμη μετανάστευση [COM (2005) 669 τελικό]{SEC (2005) 1680}. Προτάσεις για τέσσερις ειδικές οδηγίες αναφορικά με τους όρους εισδοχής και διαμονής των αμειβόμενων ασκουμένων, τις διαδικασίες που ρυθμίζουν την εισδοχή, τη διαμονή και την προσωρινή παραμονή των ενδοϋπηρεσιακώς μετατιθεμένων, τις προϋποθέσεις εισδοχής και διαμονής ιδιαίτερα ειδικευμένων εργαζομένων και τους όρους εισδοχής και διαμονής εποχιακών εργαζομένων. • Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Το πρόγραμμα της Χάγης: Δέκα προτεραιότητες για την επόμενη πενταετία [COM (2005) 184 τελικό]. • Σχέδιο δράσης του Συμβουλίου και της Επιτροπής για την εφαρμογή για την ενίσχυση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στην ΕΕ (2005/C 198/01).

Σύνθεση της γράφουσας.

Σημειώσεις: 1. Πληροφορίες αντλήθηκαν από: www.europa.eu.int.

2. Η ανωτέρω παράθεση δεν είναι εξαντλητική.

Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική

"VII. Με το παρόν σχέδιο νόμου επιχειρείται χάραξη και εφαρμογή μιας σύγχρονης μεταναστευτικής πολιτικής, η οποία λαμβάνει υπόψη της, εκτός από το συμφέρον της χώρας, και τις σύγχρονες τάσεις που αναπτύσσονται στους κόλπους της Ε.Ε."

(Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου "Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια", 22.6.2005, σελ. 2)

Αντικρίζοντας τη σημερινή Ελλάδα μέσα από το πρίσμα της διεθνούς μετανάστευσης, βρισκόμαστε ενώπιον μιας χώρας με μεταναστευτικό πληθυσμό ίσο με περίπου 9% του συνολικού πληθυσμού της και 12% του εργατικού δυναμικού της. Ο πληθυσμός αυτός αποτελείται κατά 80% από δυνάμει οικονομικώς ενεργά άτομα, περισσότερους άνδρες από γυναίκες, με προέλευση κυρίως από την Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη. Το συνηθέστερο αίτιο μετανάστευσης είναι οικονομικό, ενώ έπονται η οικογενειακή επανένωση, ο επαναπατρισμός και το άσυλο. Η μεταναστευτική εικόνα συμπληρώνεται με την επισήμανση ότι το 57% των αλλοδαπών ανήκει σε μία μόνο εθνοτική ομάδα, την αλβανική (Τριανταφυλλίδου 2005: 3, 9-10, 15).

Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου πληθυσμού έχουν σίγουρα ειδικό βάρος στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Στην τελευταία βαρύνουν όμως και οι διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας, καθώς και η επιθυμία για εν γένει συμπόρευση με τα κράτη προορισμού των μεταναστών, κυρίως τα ευρωπαϊκά, προκειμένου να περιοριστούν οι αρνητικές συνέπειες των μεμονωμένων πολιτικών. Τα ανωτέρω σωρευτικά υπαγόρευαν τις τρεις διαδοχικές αλλαγές του νομοθετικού πλαισίου τα τελευταία 15 έτη, μετά από 60 έτη νομοθετικής ηρεμίας. Δεδομένου ότι η ουσία των πρόσφατων νομοθετημάτων έχει αξιολογηθεί πολλακίς και σε πολλά επίπεδα, επικεντρωνόμαστε στη συνέχεια στην αξιοποίηση της διεθνούς δραστηριοποίησης για τη διαχείριση της μετανάστευσης συνολικά, και ειδικότερα των διεθνών διατάξεων περί μεταναστών, από την ελληνική πολιτεία, βάσει της μεταναστευτικής πολιτικής της.

Με αφετηρία τους διεθνείς οργανισμούς παγκόσμιας εμβέλειας, επισημαίνουμε εξ αρχής ότι η Ελλάδα αποτελεί ένα από τα παλαιότερα μέλη τους. Η Ελλάδα λοιπόν έχει κυρώσει συνολικά 12 από τα 21 Γενικά Πρότυπα της ΔΟΕ που αφορούν και στους μετανάστες, μεταξύ των οποίων και τις θεμελιώδεις συμβάσεις. Εντούτοις, δεν έχει υπογράψει τις Συμβάσεις 97 και 143 που αναφέρονται ειδικά στους μετανάστες (www.ilo.org/ilolex). Ως μέλος του ΟΗΕ, η Ελλάδα έχει κυρώσει τα θεμελιώδη κείμενα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχει υπογράψει την πρόσφατη Σύμβαση κατά του Οργανωμένου Εγκλήματος και τα συνδεδόμενα Πρωτόκολλα, δεν έχει υπογράψει όμως τη "Σύμβαση του ΟΗΕ

για τους μετανάστες εργαζόμενους” (United Nations 2006). Σε περιφερειακό επίπεδο, ως μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Ελλάδα έχει υπογράψει και κυρώσει τις συμβάσεις που αφορούν στους μετανάστες, πλην της Σύμβασης για τη συμμετοχή των Αλλοδαπών στη Δημόσια Ζωή σε Τοπικό Επίπεδο (<http://conventions.coe.int>).¹⁸ Η ερμηνεία των ανωτέρω επιλογών της ελληνικής πολιτείας θα ήταν πρώιμη χωρίς την παρουσίαση των ευρωπαϊκών συνιστωσών της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής.

Η επιρροή της Ε.Ε. είναι κατ’ αρχήν αδιαμφισβήτητη, αποτυπώνεται δε αυξητικά στους νόμους 1975/1991, 2910/2001, 3386/2005. Αναλυτικότερα, μπορεί να μην αναφέρεται ρητά στον ν. 1975/1991, αλλά το περιοριστικό πνεύμα του εκφράζει το γενικότερο κλίμα επιδίωξης μηδενικής μετανάστευσης που επικρατούσε τότε στην Ευρώπη. Είναι δε άμεσα συνδεδεμένο με τις δεσμεύσεις της χώρας στην προοπτική πλήρους εφαρμογής των Συμφωνιών Σένγκεν.¹⁹ Εν συνεχεία, ήδη από τις συζητήσεις στη Βουλή για το νομοσχέδιο του μετέπειτα ν. 2910/2001 διαφαίνεται ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της πολιτικής, όχι μόνο αναφορικά με την Ε.Ε., αλλά και με τις παλαιές χώρες μετανάστευσης, ιδίως τη Γαλλία και τη Γερμανία.²⁰ Οι τροποποιήσεις που επέφερε η θέση σε ισχύ του ν. 2910/2001 υποδεικνύουν μια στροφή πολιτικής σύμφωνη προς τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τις επιταγές του Τάμπερε.

Η επίδραση της κοινοτικής μεταναστευτικής πολιτικής επί της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής είναι πασίδηλη στην περίπτωση του ν. 3386/2005 ήδη από την αιτιολογική έκθεση, όπου ρητά αναφέρεται ως στόχος η “πλήρης και έγκαιρη εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με το ισχύον ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο”.²¹ Με τον ν. 3386/2005 ενσωματώνονται στην ελληνική έννομη τάξη τέσσερις κοινοτικές Οδηγίες ουσιώδους σημασίας για όλους τους εμπλεκόμενους (Οδηγία 2003/86 στα άρ. 53-60, Οδηγία 2003/109/ΕΚ, στα άρ. 67-69 & 91, Οδηγία 2004/38/ΕΚ στα άρ. 61-64, Οδηγία 2004/81/ΕΚ στα άρ. 46-52 και Οδηγία 2004/114/ΕΚ στα άρ. 28-35) και τίθενται τα θεμέλια για την επεξεργασία ενός ολοκληρωμένου προγράμματος κοινωνικής ένταξης των μεταναστών (κεφ. ΙΒ’, άρ. 65-66) βάσει των Κοινών Βασικών Αρχών του Συμβουλίου της Ένωσης.²² Τα ανωτέρω, σε συνδυασμό με τον ν. 3304/2005 με τον οποίο ενσωματώθηκαν στο ελληνικό δίκαιο οι Οδηγίες 2000/43/ΕΚ και 2000/78/ΕΚ, καταδεικνύουν τη στροφή των στόχων της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής προς τη συνολική διαχείριση των μεταναστευτικών ζητημάτων.

¹⁸ Πρόκειται για τις Συμβάσεις 005, 019, 035, 078, 093 και τη Σύμβαση 144 αντίστοιχα. Βλ. σχετική ενότητα του παρόντος.

¹⁹ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι διατάξεις του άρθρου 5 της Σύμβασης Σένγκεν εμπεριέχονται με την ίδια διατύπωση στον ν. 1975/1991 (Γεωργούλας 2003: 102)

²⁰ Βλ. σχετικές παρατηρήσεις σε Manrodi 2005: 22-26.

²¹ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου “Εισοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια”, 22.6.2005, σελ. 2.

²² Πλήρης ενσωμάτωση των οδηγιών 2003/86/ΕΚ και 2003/109/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο επήλθε με τα Π.Δ. 131 και 150 αντίστοιχα. Στη διαδικασία υπογραφής βρίσκεται Π.Δ. για το σκέλος της οδηγίας 2004/38 που αφορά στα δικαιώματα των μελών οικογένειας πολιτών της Ένωσης, τα οποία είναι υπήκοοι τρίτων χωρών.

Η κοινοτική επιρροή δεν περιορίζεται στο κανονιστικό έργο. Παράλληλα, η Ελλάδα δραστηριοποιείται σε δύο προγράμματα (ΥΠΕΣΔΔΑ 2005): α) Ως εποπτεύων εταίρος και συγχρηματοδότης του προγράμματος "Καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης στην Αλβανία και την ευρύτερη περιοχή: Υποστήριξη στη διαμόρφωση και υλοποίηση της πολιτικής επανεισδοχής στην Αλβανία".²³ Στόχος του προγράμματος είναι να υποστηρίξει την κυβέρνηση της Αλβανίας στην εφαρμογή της "Συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Δημοκρατίας της Αλβανίας για την επανεισδοχή προσώπων που διαμένουν χωρίς άδεια" (1.5.2006). β) Στο πλαίσιο του Προγράμματος "Οικονομική και τεχνική βοήθεια προς τρίτες χώρες στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης - ΑΙΝΕΙΑΣ", το ΥΠΕΣΔΔΑ υλοποιεί κατόπιν προτάσεώς του διετές πρόγραμμα (2006-2008) για τη "Δημιουργία μηχανισμών με σκοπό την αποτελεσματική και βιώσιμη υλοποίηση της Συμφωνίας Επανεισδοχής μεταξύ της Αλβανίας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς και μεταξύ της Αλβανίας και τρίτων χωρών". Επιπρόσθετα, λειτουργεί το Κέντρο Θαλασσίων Συνόρων της Αθήνας στο πλαίσιο της "Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Διαχείρισης της Επιχειρησιακής Συνεργασίας Εξωτερικών Συνόρων"(FRONTEX).²⁴

Επίσης, η ελληνική κυβέρνηση έχει υπογράψει διμερείς συμφωνίες για την απασχόληση, την επανεισδοχή αλλοδαπών σε μη νόμιμη κατάσταση και την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης.²⁵

Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής δεν εξαντλείται στις εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα με αυτές, η ελληνική πολιτεία παρακολουθεί τις εξελίξεις στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες προορισμού, παλαιές και νέες, και μετέχει ουσιαστικά σε πρωτοβουλίες συντονισμού των πολιτικών, όπως αποδεικνύουν οι πρόσφατες συναντήσεις των μεσογειακών κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²⁶

²³ Το πρόγραμμα αυτό εφαρμόζεται από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης - Αποστολή Αλβανίας (ΔΟΜ), στο πλαίσιο της πιλοτικής χρηματοδοτικής γραμμής της Διεύθυνσης Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: "Συνεργασία με τρίτες χώρες στον τομέα της μετανάστευσης" (γραμμή Β7-667).

²⁴ Πρόκειται για ένα εκ των δύο Κέντρων Θαλασσίων Συνόρων. Βλ. σχετικά έγγραφο Συμβουλίου υπ' αριθ. 13779/1/03 REV 1 FRONT 145 COMIX 628, 29-10-2003, Βαρβιτσιώτης 2005: 27.

²⁵ Διμερείς συμφωνίες για την απασχόληση: Ελλάδα-Αιγύπτου (v. 1453/1984), Ελλάδα-Αλβανίας (v. 2482/1997), Ελλάδα-Βουλγαρίας (v. 2407/1996). Διμερείς συμφωνίες για την επανεισδοχή προσώπων σε μη νόμιμη κατάσταση: Ελλάδα-Βουλγαρίας (v. 2406/1996), Ελλάδα-Πολωνίας (v. 2384/1996), Ελλάδα-Σλοβενίας (v. 2353/1995), Ελλάδα-Κροατίας (v. 2350/1995), Ελλάδα-Ιταλίας (v. 2857/2000), Ελλάδα-Λεττονίας (v. 2861/2000), Ελλάδα-Λιθουανίας (v. 2911/2001), Ελλάδα-Γαλλίας (v. 2917/2001). Διμερείς συμφωνίες για την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης: Ελλάδα-Τουρκίας (v. 2926/2001, 3030/2002).

²⁶ Πέρα από τις σχετικές αναφορές αρμοδίων σε συνεντεύξεις κ.ά., βλ. αναφορές σε Γαλλία, Γερμανία, Ισπανία, Πορτογαλία στα Πρακτικά της Βουλής, (2/8/05) Συνεδρίαση ΙΖ', (3/8/05) Συνεδρίαση ΙΘ'. Για τις συναντήσεις των μεσογειακών κρατών της Ε.Ε., βλ. *Η Καθημερινή* 26.9.2006, *Εστία* 14.10.2006.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ριζική αλλαγή που σημειώθηκε στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική τα τελευταία 15 έτη, όχι μόνο σε σχέση με το προηγούμενο καθεστώς, αλλά κυρίως από τον ν. 1975/1991 έως τον ν. 3386/2006, είναι ενδεικτική της επιλογής των κρατών προορισμού ενώπιον της μετανάστευσης: συμπόρευση και, εάν απαιτείται, συλλογική δραστηριοποίηση για τη διαχείριση της μετανάστευσης.

Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική δεν αποτελεί εξαίρεση. Η Ελλάδα, όπως και οι περισσότερες χώρες υποδοχής, προτιμά να μη δεσμεύεται από διεθνείς συμβάσεις που προβλέπουν ειδικά για τους μετανάστες σε παγκόσμιο επίπεδο. Στο ευρωπαϊκό επίπεδο όμως, και ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Ε.Ε., οι διεθνείς υποχρεώσεις και οι οικείες πρωτοβουλίες μετατοπίζουν το κέντρο βάρους.²⁷ Ωστόσο η εθνική στάση σε περιπτώσεις διεθνών κανονιστικών διατάξεων με ευχέρεια εφαρμογής στο κάθε κράτος²⁸ αποδεικνύει ότι δεν πρόκειται για συμμόρφωση ή προθυμία λόγω πρόληψης, αλλά για εξ ανάγκης εναρμόνιση. Όρια στη σύγκλιση της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής και των πολιτικών των άλλων κρατών ή της Ε.Ε. θέτουν άλλωστε αναπόφευκτα τα ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού της χώρας σε συνάρτηση με τα γενικότερα συμφέροντά της.

²⁷ Η Ελλάδα, όπως και οι κυριότερες χώρες προορισμοί μεταναστών, δεν έχουν υπογράψει τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τους Μετανάστες και τις Συμβάσεις 97 και 143 της ΔΟΕ. Ωστόσο, όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. υπέγραψαν τη Σύμβαση κατά του Οργανωμένου Εγκλήματος και τα συνδεδεμένα Πρωτοκόλλα, τα οποία υπογράφονται επίσης από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Για τα αίτια της στάσης των κυριότερων κρατών προορισμού έναντι των εν λόγω συμβάσεων βλ. Martin 2005: 14-16.

²⁸ Επί παραδείγματι, η επιλογή της μικρότερης προβλεπόμενης χρονικής διάρκειας για την άδεια παραμονής του επί μακρόν διαμένοντος, η επιβολή του υψηλότερου προβλεπόμενου προστίμου στους αερομεταφορείς σε περίπτωση μεταφοράς ατόμου χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα, η αναγνώριση της ανάγκης χορήγησης πολιτικών δικαιωμάτων, χωρίς ωστόσο κάποια σχετική πρόβλεψη πριν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Βλ. σχετικά Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής 2005. Επίσης Mavrodi 2005: 16-18.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ*Ελληνόγλωσση*

Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου "Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια", 22.6.2005.

Βαρβιτσιώτη-Μανωλοπούλου, Αικ. (1994), "Η προστασία των μεταναστών εργατών στην Ευρώπη: Συμβούλιο της Ευρώπης, ΕΟΚ, ΔΑΣΕ" στο: Θεοδωρόπουλος, Χ. και Συκιώτου, Α. (επιμ.), *Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών*, Αθήνα: ΙΜΔΑ-Εστία: 112-124.

Βαρβιτσιώτης, Ι. (2005), *Η μεταναστευτική πολιτική στην Ευρώπη*, Βρυξέλλες: EPP-ED.

Γεωργούλας, Σ. (2003), "Το νομικό πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα τον εικοστό αιώνα-Μια ιστορική, κριτική οπτική", στο: Κασιμάτη, Κ. (επιμ.), *Πολιτικές Μετανάστευσης και Στρατηγικές Ένταξης*, Αθήνα: Gutenberg: 91-119.

Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής (1.8.2005), Έκθεση για το σχέδιο νόμου "Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική επικράτεια".

Εστία (14.10.2006), "Η άτυπη σύνοδος των Υπ.Εξ. των μεσογειακών χωρών της Ε.Ε."

Η Καθημερινή (26.9.2006), "Επιστολή ηγετών σε Ε.Ε."

Perruchoud, R. (1994), "Στοιχεία Διεθνούς Μεταναστευτικού Δικαίου σε σχέση με τους σκοπούς του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης", στο: Θεοδωρόπουλος, Χ. και Συκιώτου, Α. (επιμ.) *Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών*. Αθήνα: ΙΜΔΑ-Εστία: 91-102.

Πρακτικά Βουλής, ΙΑ' Κοινοβουλευτική Περίοδος Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, Σύνοδος Α', Τμήμα διακοπής εργασιών της Βουλής θέρους 2005, συνεδριάσεις ΙΖ' (2/8/2005), ΙΗ' (3/8/2005), ΙΘ' (3/8/2005), Κ' (4/8/2005).

Σάσσην, Σ. (2001), *Χωρίς έλεγχο; Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Τριανταφυλλίδου, Α. (2005), *Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και κατευθύνσεις*, Κείμενα πολιτικής Νο 6, ΕΛΙΑΜΕΠ.

ΥΠΕΣΔΔΑ (23/6/2006), Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, *Σημείωμα για την ενημέρωση της Διακομματικής Επιτροπής της Βουλής "για την παρακολούθηση της πολιτικής της μετανάστευσης"*.

Ξενόγλωσση

Böhning, R. (1988), "The protection of Migrant Workers and International Labour Standards", *International Migration* xxvi (2): 133-145.

- Council of the European Union (29.10.2003), "Sea Borders Centres", Doc. 13779/1/03 REV 1 FRONT 145 COMIX 628.
- Gosh, B. (1997), *Gains from Global Linkages: trade in services and movement of persons*, London: Macmillan Press.
- Heraclides, A. (1993), *Security and Cooperation in Europe: The Human Dimension 1972-1992*, London: Frank Cass.
- Hansen, R. (2005), "Interstate Cooperation: Europe and Central Asia", στο: IOM & FOM, *Interstate Cooperation and Migration*, Berne Initiatives: 7-33.
- ILO (2004), *Towards a fair deal for migrant workers in the global economy*, Report, International Labour Conference, 92nd Session, Geneva: ILO.
- International Migration Review* (1991), Special issue on the "International Convention on the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families", xxv (4).
- IOM (2003), *World Migration 2003. Managing Migration. Challenges and Responses for people on the move*, IOM.
- IOM and Federal Office for Migration (FOM) (2005), *Interstate Cooperation and Migration*, Berne Initiatives.
- Kaul, I., Grunberg, I. and Stern, M.A. (1999), *Global Public Goods. International Cooperation in the 21st century*, UNDP, New York: Oxford University Press.
- Martin, S. (September 2005), *The legal and normative framework of international migration*, Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration.
- Mavrodi, G. (2005), 'Europeanising' national immigration policy: the case of Greece, Center on Migration Citizenship and Development, WP no 8. Bielefeld.
- Papademetriou, D. (1996), *Coming together or pulling apart? The European Union's struggle with Immigration and Asylum*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace.
- Straubhaar, T. (2000), *Why do we need a General Agreement on Movements on People (GAMP)?*, HWWA, DP no 94.
- UNDESA (2006), *International Migration and Development, Factsheet*, Population Division.
- United Nations (13-15/09/2006), *Focus 2006*, Multilateral Treaty Framework, An invitation to universal participation, Treaty Event.
- Ηλεκτρονικές διευθύνσεις:
<http://conventions.coe.int>, www.ilo.org/migrant,
www.ilo.org/ilolex